

Zavoda. Također je bilo riječi i o današnjem ustroju Zavoda. Istraživači su danas okupljeni u trinaest projekata u kojima istražuju različite probleme hrvatske povijesti.

Mario Strecha uredio je »Bibliografiju radova članova i suradnika Zavoda za hrvatsku povijest (1981.—1991.)« (321.—355.). Prilog donosi i sažetke monografija objavljenih u razdoblju 1981.—1991. (356.—369.)

Ovaj svezak *Radova Zavoda za hrvatsku povijest* pokazao je zadovoljavajuću sliku znanstvene produkcije. Novim istraživanjima, ali i novim promišljanjima postojeće literature, znanstvene rasprave rasvjetljavaju niz različitih problema. Primjetan je i opseg radova koji donose građu.

Svakako je potrebno još više obrabiti istraživače, posebno u primjeni najnovijih metodoloških dostignuća. Metodološke novosti, primijenjene na izvornoj građi, donijele bi stanovito osvježenje postojećoj koncepciji *Radova*.

Boris Olujić

BALCANICA, STORIA, CULTURA, POLITICA,
br. 3.—4., Rim, 1992., 171 str.

Što sve rađa konjunktorna potreba za spoznajom suvremenih događanja na prostoru bivše Jugoslavije, novim je primjerom pokazala *Balcanica* 3/4, 1992., časopis tiskan u Rimu, kojem je odgovorni urednik i autor tekstova Antonio Jerkov. *Balcanica* svoje članke posvećuje povijesti, kulturi i politici balkanskog prostora, a najnoviji broj bavi se »tragičnim jugoslavenskim događajima«. Uredništvo koje potpisuje Jerkov, istodobno i jedini autor tekstova, ističe da upravo ovaj broj *Balcanice* želi stvari sagledati sa stajališta manje prisutnog u zapadnoj publicistici, te biti »onaj glas koji nedostaje«. A taj glas donkijhotovski poziva nacije da ponovno uspostave jednu novu »istinsku Jugoslaviju«, jer samo tako na ovom prostoru mogu opstati »male državice« razjedinjene neprijateljstvima jednih protiv drugih. Ne namjeravamo autoru Jerkovu i časopisu *Balcanica* osporavati da na primjeru raspada bivše Jugoslavije provjeravaju vrijednost svojih povijesnih prosudbi, ali moramo ukazati da su isto tako dužni svoja stajališta, primjereno standardu znanstvenih i stručnih časopisa, potkrijepiti. Upravo to je ono čega se ne drži autor Jerkov nudeći nam pod okriljem struke sasvim određeni politički pragmatizam. Jednostrane i iskrivljene slike koje nudi Jerkov uglavnom su dug njegove strastvene zaokupljenosti nadnacionalnom idejom jugoslavenstva. Pođimo tragom glavnih stajališta autora Jerkova, koji nas, usput rečeno, ne obavezuju na stroge znanstvene ocjene.

Svoje prve stranice *Balcanica* je otvorila predsjedniku Makedonije Kiri Gligorovu, kojeg je Jerkov intervjuirao u Skopju u prosincu 1992. Jerkov je u Gligorovu našao smirenog sugovornika koji se s njim složio u nekoliko točaka, posebno o uzrocima raspada bivše Jugoslavije — nedostatak demokracije i sukob nacionalizama. Gligorov je govorio o problemima prisilne međunarodne izolacije Makedonije ali i o unutrašnjim političkim problemima, od kojih je jedan od važnijih pitanje kosovske etničke manjine. On je bio sasvim precizan u stajalištu da Makedonija priznaje prava manjina. Ali je isto tako

upozorio da se tog univerzalnog načela ne pridržavaju Srbi, koji smatraju da je srpska država svugdje gdje žive Srbi, stoga je i ideja o »velikoj Srbiji« zapravo teritorijalno posezanje za tuđim teritorijima. Gligorov je sasvim realno procijenio i mogućnost nekakve nove jugoslavenske asocijacije držeći da će biti moguća samo suradnja na temelju reciprociteta suverenih država. Razgovor s Gligorovim očito nalazi svoje mjesto u rasvjetljavanju suvremene balkanske krize na pravi način. Za ostale tekstove koji slijede to se nikako ne može reći.

Jerkov se u njima posvetio pretraživanju demokratskoga krajolika Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Srbije, Kosova i Makedonije. Slovenija je ostala, iz nepoznatih razloga, izvan domašaja njegova neposredna interesa, ali je na posebnome mjestu objavljen popis međunarodnih ugovora između Jugoslavije i Italije koje je sukcesionirala Slovenija. Treba istaknuti da je u različitim kontekstima dominantna tvrdnja Jerkova da su na prostoru bivše Jugoslavije različite nacije podjednako žrtve i zločinci. Ipak, čini se da je Jerkov svojoj oivorenoj antipatiji dao zamaha ponajviše opisujući suvremenu Hrvatsku putem projicirane slike ustaškog povijesnog naslijeđa. Danas, kada malo tko osporava činjenicu da je Hrvatska našla svoje mjesto na karti suverenih država Evrope, Jerkov lansira tvrdnju kako je Hrvatska »samo na papiru« parlamentarna. Lišavajući se svake odgovornosti da objektivno utemelji svoje teze, Jerkov tvrdi da je Hrvatska na putu da postane »nacijašistička« i »rasistička«. Nitko danas ne bi smio zanijekati elemente ustaške strahovlade u drugome svjetskom ratu, ali samo sitni politikanti mogu optuživati Hrvate i osporiti krajnji domet njihovih težnji za suverenom nacionalnom državom. Upravo to radi autor Jerkov stavljajući u optjecaj kult srpskih žrtava u ustaškom režimu. U krajnjem ishodištu, smatra Jerkov, sjećanje na »genocid« odlučivat će i kod vraćanja zaposjednutih hrvatskih teritorija na kojima živi srpska etnička skupina. Dokaze za ekstremni hrvatski nacionalizam Jerkov vidi i u zakonskim propisima o državljanstvu, što potkrepljuje nedokumentiranim primjerima diskriminacija u izdavanju domovnica. Isto tako, on bez navođenja dokumentarnog izvora iznosi podatke o brojnim zahtjevima za pronjenu imena i prezimena građana srpske nacionalnosti poradi političkih i psiholoških razloga. Tako on tvrdi da su 1992. u zagrebačkoj općini Centar podnesena 473 takva zahtjeva, u Dubrovniku 247, u Rijeci 1137 itd. U ovoj »brutalnoj destrukciji personaliteta« svojim držanjem riskira da bude optužena i Katolička crkva u Hrvatskoj. Jerkov suvremenu Hrvatsku vidi doista samo kao »ekstremno nacionalnu«, »rasističku« i »ustašku«, stoga njegov napis nije ništa više od obična pamfleta.

Opisi političkih prilika u drugim državama na prostoru bivše Jugoslavije prikraceni su, doduše, takve neukrotive antipatije Jerkova, ali se on potrudio oko konzistentnosti svoje teze o simetriji krivnje pojedinih nacija. Ratna stvarnost Bosne i Hercegovine za njega je samo sukob triju panacionalizama — velikosrpskoga, velikohrvatskoga i islamskoga. On odbacuje pojam »muslimanski narod« držeći da on kao etnička kategorija ne postoji ni u Bosni ni na Balkanu, može se samo govoriti o Srbima i Hrvatima islamske vjere. Protivurječna mjesta suvremene Srbije za Jerkova su Slobodan Milošević, koji upravo ispisuje crnu stranicu srpske povijesti, ali i činjenica da srpski narod nije zaslužio da bude porazbacaan po raznim državnim prostorima i izložen pritiscima svih ostalih nacionalizama. Nepodnošljivo političko stanje albanske manjine na Kosovu on pripisuje vladavini Miloševića, a da je došao na vlast M. Panić, dakako, sve bi bilo mnogo bolje. Raspad Jugoslavije donio je, smatra Jerkov, nevolje i Makedoniji, pa je on u razgovoru s brojnim intelektualcima u Skopju stekao dojam kako se ondje drži da bi jedna nova suradnja među državama bivše Jugoslavije, jedna »istinska zajednica i bratstvo« zaliječilo tragične jugoslavenske rane.

Na kraju autor Jerkov na pozornicu političkih zbivanja izvlači Katoličku crkvu, ali iz njene nesumnjivo važne uloge na ovim prostorima, on izvlači samo zaključke koji njoj idu na štetu. Jerkov drži da je popuštanje Vatikana pred »hrvatskim secesionistima« i argumentacijom Bonna, zadalo smrtne rane katoličkom ekumenizmu na Balkanu. Stoga je sasvim opravdano, smatra Jerkov, izostala prisutnost predstavnika Svetog sinoda Svete pravoslavne crkve na molitvi za mir u Assizu u siječnju 1992. On drži da u Vatikanu netko želi podrškom bosanskim muslimanima poboljšati svoj položaj kod nekih arapskih zemalja, ali ovom politikom samo se potpomaže umjetno stvaranje »islamske nacionalnosti« koja će potpasti pod utjecaje različitih Islamskih konferencija, ili Gadafija ili Sadama Huscina. Stoga ne začuđuje da je Jerkov u dokumentarni dio Balcanice uvrstio integralni tekst Islamske deklaracije A. Izetbegovića iz 1970. godine, izvlačeći tako na brisani prostor islamski fundamentalizam kao glavnoga krivca bosanske ratne drame.

Jerkovljev odabir drugih dokumentarnih priloga Balcanice sračunat je na podjednaku kompromitaciju pojedinih naroda za nacionalizam (zahtjevi Hrvatske UNPROFOR-u, navodno kršenje ljudskih prava nad Srbima u Hrvatskoj, nepoštivanje slobode tiska u Hrvatskoj, nacionalna manipulacija humanitarnom pomoći u Srbiji, kršenje prava Albanaca u Makedoniji i dr.).

Zlokobnu sliku stanja kada je riječ o poštivanju ljudskih prava na Balkanu, Jerkov je upotpunio tiskanjem izvještaja Amnesty Internationala o povredama prava iz studenoga 1992. EUR 01/04/92, koji je obuhvatio: Bosnu i Hercegovinu, Bugarsku, Grčku, Rumunjsku i Tursku.

Autor A. Jerkov svojim je tekstovima u časopisu *Balcanica* ponudio sliku ratne drame bivše Jugoslavije isključivo kroz dioptriju povampirenog nacionalizma. Njegove nosioce on je ravnopravno izvukao na optuženičku scenu, kako bi se u ime nacionalne simetrije krivnje lako pozvao na obnovu jedne nove Jugoslavije. Za vrijednost njegove prosudbe dovoljno je reći da nikakva naknadna potraga za izgubljenim šansama jugoslavenstva ne može biti temelj racionalnog objašnjenja stvarnosti, nadasve one u Hrvatskoj.

Nada Kisić-Kolanović